

- К. : Світ знань, 2002. – 528 с.
4. Нестерчук Ю. О. Інтеграційні процеси в агропромисловому виробництві / Ю. О. Нестерчук. – Умань : Видавець «Сочинський», 2009. – 372 с.
  5. Енциклопедія бізнесмена, економіста, менеджера [Електронний ресурс] / за ред. Р. Дяківа. – К. : Міжнародна економічна фундація, 2002. – 706 с. – Інтернет-голосарій. – Режим доступу : <http://glossar.ru>
  6. Сліпушко О. М. політичний і фінансово-економічний словник / О. М. Сліпушко. – К. : Криниця, 1999. – 390 с.
  7. Скорнянська І. Міжрегіональні інтеграційні процеси в Україні: тенденції та перспективи розвитку / І. Скорнянська. – Львів : ІРД НАН України, 2009. – 392 с.
  8. Василькова В. В. Порядок и хаос в развитии социальных систем : (Синергетика и теория социальной самоорганизации) / В. В. Василькова / СПб. : Лань, 1999. – 480 с. – (Серия «Мир культуры, истории, философии»).
  9. Менкур Олсон. Логіка суспільної дії. Суспільні блага і теорія груп : [пер. з англ.] ; післямова С. Слухая. – К. : Лібра, 2004. – 272 с.

УДК 330.59:614

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПОЛІТИКИ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ НАСЕЛЕННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

С. А. Веремей

Економічні перетворення, що відбуваються в Україні, вимагають пошуку дієвих концептуальних засад формування національної соціальної політики, складовою якої є політика доходів населення. Інституціональні реформи у сфері господарювання без належного науково-методологічного забезпечення призвели до фактичного усунення держави від вирішення проблеми бідності, зростання соціальної напруженості у суспільстві. Економічні реформи проводяться без чіткого розмежування державних і ринково-регулятивних функцій, що спричиняє кризу виробництва, різку поляризацію доходів у суспільстві, загальне падіння рівня життя населення.

Низький рівень державних соціальних стандартів, нераціональні міжгалузеві, міжрегіональні, міжкваліфікаційна диференціації заробітної плати, відсутність комплексних підходів до її реформування створили несприятливі умови для повноцінного відтворення і ефективного функціонування трудового потенціалу. Падіння платоспроможного попиту населення не дозволяє активізувати розвиток вітчизняного виробництва, вирішити пробле-

му зайнятості, а відтак, і проблему підвищення доходів у суспільстві.

Усе це зумовлює необхідність розробки нових, концептуальних засад формування доходів населення, що відповідають сучасним умовам господарювання.

На даний момент виконано ряд дисертаційних досліджень із проблем формування доходів населення. Серед них такі праці: О. З. Стожок «Формування і розподіл доходів населення в умовах трансформації економіки» (Донецьк, 2004 р.), С. В. Полякової «Формування доходів населення в період становлення ринкових відносин» (Київ, 2004 р.), І. М. Копченко «Державне регулювання малого підприємництва» (Київ, 2005 р.), Й. П. Гнатишина «Доходи і видатки сільського населення» (Житомир, 2005 р.), О. О. Кухаревої «Податкові важелі державного регулювання доходів фізичних осіб» (Дніпропетровськ, 2005 р.), Н. В. Федірко «Державне регулювання доходів населення України» (Київ, 2006 р.), Б. Ріппи «Державне пенсійне забезпечення в Україні та етапи його розвитку» (Київ, 2007 р.), Т. П. Козарь «Державне регулювання зайнятості населення в

Україні» (Запоріжжя, 2007 р.), «Розвиток сільського господарства і рівень життя сільського населення Карпатського регіону» (Львів, 2008 р.) та інші [1].

Але, незважаючи на актуальність тем вказаних досліджень і досягнуті результати, комплексного вирішення проблеми формування доходів населення в межах окремих конкретних наукових праць не вирішено.

Отже, докорінні зміни у сфері формування доходів населення, які передбачено цілим комплексом державних програм соціально-економічного розвитку України на найближчі 5 років, потрібно також вирішити важливі теоретичні проблеми.

Мета статті – обґрунтувати концептуальні засади вдосконалення політики формування доходів населення в сучасних умовах господарювання.

Щоб удосконалити політику формування доходів, необхідно вирішити такі завдання: по-перше, визначити, які інституціональні, економічні та організаційні фактори є визначальними для формування доходів населення в даних реальних умовах господарювання; по-друге, застосування яких концептуальних підходів дозволить вирішити найбільш актуальні завдання політики у сфері доходів населення у прогнозованій перспективі (3–5 років).

Для вирішення вказаних завдань необхідно, на нашу думку, знайти відповіді на такі запитання: наскільки комплексною та науково обґрунтованою є політика в сфері формування доходів населення? чи є політика формування доходів населення достатньо мобільною та здатною відчутно реагувати на зміну соціально-економічних, регіональних та організаційно-економічних факторів?

Пошук відповідей на поставлені запитання є науково-необхідним, тому що зміни в політиці формування доходів повинні проводитись тільки на основі науково обґрунтованих концепцій під які розроблено та впроваджено комплексну законодавчу та реальну матеріальну базу; вищевказані концепції повинні розроблятися тільки на основі докладної інвентаризації національних, регіональних, місцевих потреб та інтересів, результатів проведення соціальних експериментів; сам процес удос-

коналення інституціонально-економічного регулювання у сфері формування доходів населення повинен стати одним із найголовніших національних пріоритетів і наполегливо реалізуватися в умовах економічної стабільності та незалежно від політичних уподобань тих чи інших партій і блоків, які становлять правлячу коаліцію.

У «Концепції загальнодержавної цільової програми «Збереження і розвиток трудового потенціалу України на 2008–2017 роки», запропонованої Міністерством економіки України під час другого всеукраїнського форуму «Збереження і розвиток трудового потенціалу», і затвердженої Кабінетом Міністрів України у липні 2009 р., зазначається: «Основною ознакою сучасного етапу цивілізаційного розвитку є різке зростання ролі людини в системі факторів виробництва, що зумовлює необхідність глибокої соціальної переорієнтації економічних пріоритетів. Людина ставиться в центр соціально-економічної системи. Відбувається більш повне задоволення всього спектра її потреб, включаючи потребу в самореалізації, і одночасно сама людина стає кінцевою метою виробництва і умовою його сталого розвитку. У світі на перший план висувається забезпечення більш повного розвитку і реалізації людського потенціалу, забезпечення гідних умов праці та підвищення якості життя». Концепція передбачає концентрацію зусиль центральних та місцевих органів влади, профспілок, підприємців, працюючого населення на створенні сприятливих умов для відтворення трудового потенціалу, удосконалення ринкових механізмів оплати праці, соціального захисту працюючого населення, подолання бідності» [2].

Комплексність і наукова обґрунтованість змін в ЕМФРДН за роки незалежного розвитку України характеризується такими фактами. Протягом 1991–1999 рр. в Україні взагалі було відсутнє стратегічне концептуальне планування. В період з 1996 до 1999 р. управління економікою здійснювалось в режимі «гасіння пожежі», державний бюджет знаходився в режимі «ручного управління».

Перші спроби стратегічного концептуального планування, програмування та прогнозування в Україні було зроблено в 1999–2000 рр.

Найбільш продуктивним щодо розробки та затвердження державних стратегій і програм соціально-економічного розвитку в Україні були 2003, 2004, 2006, 2007 рр. Але через політичну нестабільність, починаючи з 2005 р. і дотепер, такі стратегії і програми втрачали свою актуальність через відсутність фінансових засобів і дуже низький коефіцієнт упровадження. Тому зміни, які відбувались у політиці доходів, можна вважати комплексними та науково обґрунтованими лише після 2000 р.

Звідси закономірним є запитання, чи є система формування доходів населення достат-

ньо мобільною та здатною відчутно реагувати на зміну соціально-економічних, регіональних і організаційно-економічних факторів?

Статистичні дані свідчать, що темпи приросту реальних доходів населення навіть в умовах економічного зростання (2003 – середина 2008 рр.) були нестабільними й перевищували темпи приросту реального ВВП, що призвело до посилення інфляційних тенденцій в економіці, а це, в свою чергу, в умовах кризи спричинило знецінення гривні відносно американського долара та євро, стрімке зростання цін на основні товари споживання (табл.).

Таблиця

Основні показники, які характеризують рівень доходів населення України [3]

Показники	Роки						
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
ВВП, млн грн	267344	345113	441452	544153	720731*	949864**	183217 на 1 квітня
Темпи зростання реального ВВП до відповідного періоду попереднього року, % (кумулятивно)	109,6	112,1	102,7	107,3	107,9	102,1	79,7 на 1 квітня
Номинальні доходи населення, млн грн	215672	274241	381404	472061*	623289	856633***	–
Індекс споживчих цін (відсоток до грудня попереднього року)	108,2	112,3	110,3	111,6	116,6	122,3	107,4 на 1 червня
Темпи зростання до відповідного періоду попереднього року, %	116,5	127,2	139,1	123,8	132,0	137,4	–
Реальні наявні доходи з урахуванням цінового фактора, %	109,1	119,6	123,9	111,8	114,8	109,6	–
Середньомісячна заробітна плата штатних працівників за період, грн	462	590	806	1041	1351	1806	1780 на 1 червня
Індекс реальної заробітної плати (%) до відповідного періоду попереднього року	115,2	123,8	120,3	118,3	112,5	106,3	89,6 на 1 червня

Примітки. * Остаточні дані; ** попередні дані за даними Міністерства фінансів України, Державного комітету статистики України, Національного банку України.

Таким чином, за роки незалежності України політика формування доходів населення хоча і принципово змінилась (від переважно адміністративного до ринково-державного регулювання), запрограмованих рівнів доходів, соціального захисту, а отже, і соціальної орієнтації досягнуто не було. Тобто демонструвала низьку мобільність і гнучкість.

Отже, узагальнення основних положень світової і вітчизняної економічної думки, концептуальних положень, які втілені в національно-

му законодавстві та господарській практиці, а також соціально-економічний аналіз результатів такої практики дозволяє вважати завданнями вдосконалення політики формування доходів у прогнозованій перспективі (3–5 років):

- проведення радикальної реформи оплати праці, встановлення відповідності мінімальної заробітної плати рівню мінімальних життєвих потреб населення, прискорення зростання мінімальних показників доходів, які гарантує держава;

- відновлення купівельної спроможності заробітної плати найманих працівників на основі усунення диспропорцій між змінами заробітної плати та цінами через індексацію;

- створення економічних стимулів для підприємців за рахунок удосконалення податкової системи, зменшення податкового тиску, впровадження диференційованої спрощеної системи оподаткування для малого бізнесу;

- вирішення проблеми економічно невідповідної диференціації доходів (середньомісячна зарплата в Україні у 2009 р. – 1,762 тис. грн, у міністра або депутата ВР 17,0–22,0 тис. грн;

- створення у сфері соціального захисту страхових недержавних фондів підприємств;

- створення принципово нової системи пенсійного забезпечення за рахунок упровадження тривірневої системи пенсійного забезпечення.

Але для цього головними принципами української економічної політики повинні стати:

- високий рівень розвитку політичної культури, корпоративний характер відносин між різними соціальними групами й політичними партіями на основі взаємного розуміння головних національних інтересів, визнання їх законного характеру та готовності вирішувати навіть найскладніші проблеми за рахунок досягнення соціально прийнятних компромісів та наукової експертизи;

- забезпечення високої конкурентної спроможності в господарському комплексі, яка досягається на основі створення особливого сектора в економіці, який інтегрує науку, освіту та виробництво, на взаємодії держави із приватним бізнесом, співробітництві великих підприємств з середнім і малим бізнесом з метою сприяння інноваційно-інвестиційному способу розвитку;

- значне зростання серед традиційних факторів виробництва (праця – капітал – технології – природні ресурси) ролі людського фактора – висококваліфікованого та інноваційного за характером праці, соціальної орієнтації економіки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Офіційний сайт Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/>
2. Концепція загальнодержавної цільової соціальної програми «збереження і розвиток трудового потенціалу України на 2008–2017 роки» : розпорядження КМ України від 22.07.2009 р. № 851-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://search.ligazakon>
3. Офіційний сайт Міністерства фінансів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minfin.gov.ua>

УДК 504.06;332.142.6

МЕТОДИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ОЦЕНКЕ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ РЕГИОНА

В. Н. Федирко

В современных условиях все больше внимания уделяется теории и практике экономической безопасности, разработке направлений и механизмов ее реализации в государственной политике. Переход к рыночным методам регулирования увеличил неопределенность

показателей экономического развития, привел к снижению уровня экономической безопасности во всех сферах жизнедеятельности общества, в том числе экологической.

Особенностью современного этапа развития общества в условиях ограниченности ин-